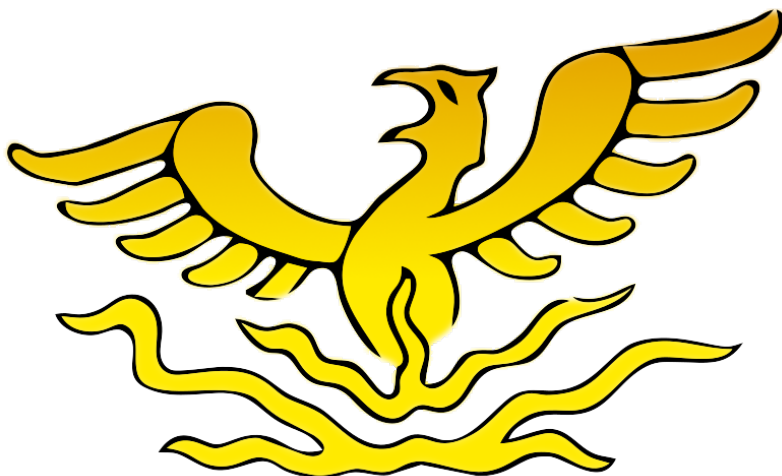

Georg Græsholt
Cand.theol., sognepræst:

Johannesevangeliets klarhed
Anmeldelse af Troels Engberg-Pedersen: *Johannesevangeliets klarhed – en læsning for præster og andre nysgerrige*

Tidsskriftet Fønix

Årgang 2017
s. 44–50

ISSN: 2446-175X

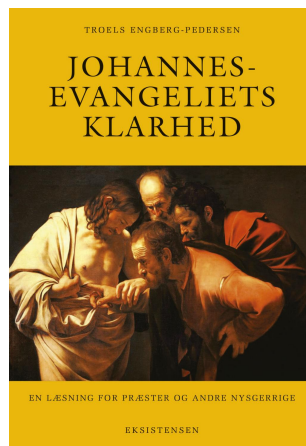
www.foenix1976.dk

Dette værk er licenseret under en Creative Commons Kreditering-IkkeKommerciel-IngenBearingelse 2.5 Danmark Licens.

Anmeldelse af Troels Engberg-Pedersen: *Johannesevangeliets klarhed – en læsning for præster og andre nysgerrige*, Eksistensen 2017, 234 sider.

Det er en sjov og spændende bog, tidligere professor i Det Nye Testamente Troels Engberg-Pedersen har skrevet. Med mindst 2 ambitioner: 1) at levere en forholdsvist letlæst (QR-kode-illustreret!) indføring i Johannesevangeliet til brug for præster i folkekirken og andre interesserede læsere (jf. bogens undertitel), 2) at plædere for det *nybrud* (eller måske ligefrem *paradigmeskift*?), som hans egen (og hans tidligere kollega ved Københavns Universitet Gitte Buch-Hansens) forskning i Johannesevangeliet indirekte fremstår som i bogens forskningshistoriske rids.

Bogens koncept går ud på at lade helheden kaste lys over enkeltdele. Med udgangspunkt i sin egen overordnede forståelse af Johannesevangeliet giver Engberg-Pedersen en ny, sammenhængende og klar tolkning af hele skriftet kapitel for kapitel – eller om man vil prædikentekst for prædikentekst. *Den Danske Alterbog*, folkekirkenes autoriserede tekstsamling, rummer i alt 38 prædikentekster fra Johannesevangeliet. Og de får alle en selvstændig behandling i Engberg-Pedersens bog.

Johannesevangeliet bliver ofte regnet for at være et usammenhængende og dunkelt skrift, men ifølge Engberg-Pedersen holder den vurdering ikke. Tværtimod er han gennem mange års beskæftigelse med dette evangelium nået frem til det standpunkt, at

det lige modsat er ”gennemsyret af en meget stor klarhed” (s. 221). Og det er den klarhed, han har sat sig for at vise med den foreliggende læsning *på dansk* (som udkommer samme år som en større og mere videnskabeligt anlagt fremstilling af samme emne *på engelsk*: Troels Engberg-Pedersen: *John and Philosophy. A New Reading of the Fourth Gospel*, Oxford 2017).

Helt afgørende og grundlæggende for Engberg-Pedersens læsning af evangeliet er hans overbevisning om, at Johannes-evangeliets verdensforståelse er stærkt influeret af *stoisk filosofi*. Her adskiller han sig fra de fleste andre forskere. Den stoiske filosofi var en meget populær filosofisk tradition på evangeliets affattelsestidspunkt (ca. 100 e.Kr.). Den bliver grundlagt omkring 300 f.Kr. og gør bevidst op med både Platons og Aristoteles’ *dualistiske* skelnen mellem ’ideernes verden’ og den ’sansbare verden’. I modsætning hertil tænkte stoikerne *monistisk*. De forstod verden som en enhed bestående af 4 elementer: jord, vand, luft og ild. Disse elementer blev holdt sammen af et særligt stof, *pneuma* (ånd), der bestod af luft og ild. Og denne *pneuma* blev regnet for Guds skabende stof og i sin mest himmelske udgave ligefrem for Gud selv (s. 36).

Overfører man denne verdensforståelse til Johannesevangeliet – der som bekendt indledes med fortællingen om den guddommelige logos (Ordet) – fremkommer ifølge Engberg-Pedersens tolkning følgende plan for evangeliet:

- (1) Jesus af Nazaret blev til Jesus Kristus, Guds enbårne søn, da han direkte fra himlen modtog Guds *pneuma*, der i sin kognitive udgave som *logos* havde været til stede hos Gud lige fra før skabelsen. I sit jordeliv var Jesus herefter bærer af denne *pneuma-logos*, som kom til udtryk i alt, hvad han sagde og gjorde. Ved sin død gav Jesus *pneuma*’en tilbage til Gud – men fik den

så tilbage igen i opstandelsen, hvor den transformerede hans krop af kød og blod, så han kunne stige til himmels i pneumatisk form. Umiddelbart efter sendte Jesus (og Gud) *pneuma*'en ned til menneskene i skikkelse af den 'hellige ånd', som også var identisk med den til *pneuma* transformerede Jesus. Jesus selv forblev dog også i himlen indtil den endelige genkomst, hvor han ville bringe de Kristustroende til opstandelse og evigt liv i himlen.

(2) De Kristustroende udgør netop anden del af historien. Mens Jesus var på jorden, reagerede menneskene – hvis alt gik vel – på ham med en tro, som kunne tage forskellige former, men som i intet tilfælde var den fulde og intensive tro, der forstod alt, hvad der var at sige om Jesus – så at sige hele historiens første del, jf. pkt.1. Hvad ingen forstod, var helt konkret Jesus' opstandelse og tilbagevending til Gud, hvorfra han var kommet (da han fik *pneuma*'en). Opstandelsen forstod man (med Thomas som eksempel) først, da den var indtruffet, og disciplene selv havde modtaget den *pneuma*, som først blev gjort tilgængelig for dem efter Jesus' død og opstandelse. Først med denne fulde og intensive tro – en forståelse, som også her var båret af *pneuma*'en – fik også menneskene mulighed for at genopstå fra de døde til evigt liv i himlen (s. 221f.).

Sådan ligger landet i Johannesevangeliet. Og ud fra denne "samlede 'teori' om hele Guds plan med Jesus" (s. 38) er vi nu ifølge Engberg-Pedersen i stand til at forstå alle evangeliets enkeltdele – om den guddommelige Jesus' liv, død og opstandelse og hans samtidiges uvidenhed og vantro helt frem til opstandelsen, hvor de endelig selv får del i hans *pneuma*.

"Hvad vi kan sige om tekst[en] i lyset af Johannesevangeliet som helhed er ..." eller: "Vi kan konkludere følgende om tekst[en]

i lyset af Johannesevangeliet som helhed ...” eller: ”Lad os opsummere, hvad vi kan sige om tekst[en] i lyset af Johannesevangeliet som helhed ... ” lyder det tilbagevendende omkvæd bogen igennem, hver gang et nyt afsnit er blevet gennemgået. Stort set samme formulering hele 34 gange + det løse! Sprogligt virker det meget monotont. Men fremgangsmåden giver Engberg-Pedersen mulighed for hele tiden at belyse de enkelte tekstdeles tilsyneladende selvmodsigelser (den slags rummer evangeliet en del af) og mærkværdigheder ud fra den overordnede evangelieplan. Og det virker et langt stykke ad vejen, så vi igennem anstrengelserne gradvist når frem til et stadig mere klart og sammenhængende evangelium. Lidt flabet sagt fremstår evangeliet til sidst lige så enkelt og gennemskueligt for læseren, som var det en tegneserie – blot er *edderkoppen*, der i sin tid gjorde *Spiderman* til den, han er, i Johannesevangeliet udskiftet med Guds *logos*bærende *pneuma*, som gør Jesus til Kristus.

Man overraskes indimellem af pointerne. En pointe er f.eks., at der ikke findes nogen *'realiseret eskatologi'* i Johannesevangeliet. *Realiseret* eller *præsentisk* eskatologi – den ejendommelighed i evangeliet, at det evige liv af den troende opleves *nutid* og ikke kun som noget, der hører fremtiden til – er ellers i almindelighed regnet for et af Johannesevangeliets særlige kendetegn, jf. f.eks. Joh 5,24: ”Den, der hører mit ord og tror ham, som har sendt mig, har evigt liv og kommer ikke for dommen, men er gået over fra døden til livet” og Joh 11,25f.: ”Jeg er opstandelsen og livet; den, der tror på mig, skal leve, om han end dør. Og enhver, som lever og tror på mig, skal aldrig i evighed dø” m.fl. Men logikken i Engberg-Pedersens argumentation er klar: Da den overordnede plan for evangeliet fortæller os, at ingen af Jesus’ samtidige nogensinde når frem til en egentlig, intensiv tro forud for Jesus’ opstandelse (se planen for evangeliet ovenfor pkt. 2), kan det, der siges i så-

danne sammenhænge, naturligvis ikke gælde for nogen af Jesus' samtidige. Og f.eks. den situation, Jesus taler om i Joh 11,25f., er da også en ganske anden end hans samtidiges. Det, han taler om, er, hvad der vil ske ved hans genkomst. Her vil nogle troende være døde, mens andre er i live. Og her vil de, der lever og tror, vitterlig aldrig i evighed dø, fordi Jesus vil hente dem med sig hjem til himlen i levende live. Hvad andre forskere kalder for realiseret eskatologi i denne sammenhæng er altså ifølge Engberg-Pedersen ”hverken mere eller mindre end det, Paulus allerede har sagt i det allerældste skrift i Det Nye Testamente, Første Thessalobrev (4,16-17):

16 For Herren selv vil, når befalingen lyder, når ærkeenglen kalder og Guds basun gjalder, stige ned fra himlen, og *de, der er døde i Kristus, skal opstå først*. 17 Så skal *vi, der lever og endnu er her, rykkes bort i skyerne sammen med dem* for at møde Herren i luften, og så skal vi altid være sammen med Herren” (s. 148).

Det lyder umiddelbart meget logisk og overbevisende, mens man læser det. Men hvorfor er det lige, at Jesus ifølge Engberg-Pedersen giver sig til at holde foredrag for Martha om de sidste tider og de dødes og levendes hjembringelse til himlen ved hans genkomst på det her tidspunkt i fortællingen? Er der monstro ikke her tale om, at den af Engberg-Pedersen lagte plan for evangeliet har udviklet sig til lidt af en spændetrøje?

Af andre overraskende og interessante pointer, som jeg ikke kan gå nærmere ind på her, kan nævnes Engberg-Pedersens påvisning af Johannesevangeliets flertydige *forhold til jødedommen* – Johannesevangeliet er med andre ord formentlig ikke så jødekritisk eller jødefjendsk et skrift, som man ofte hævder (se især s. 122-126) – samt evangeliets efter Engberg-Pedersens mening *på-*

faldende lighed med andre, ældre nytestamentlige skrifter, især Markusevangeliet og Paulus' breve (se s. 223ff.).

Rent teknisk (mht. brugervenlighed og fejl mv.) er bogen et godt bekendtskab. Den har, så vidt jeg har bemærket, kun få trykfejl. Mest forstyrrende er nok note 4b på side 233, hvis QR-kode er en gentagelse af koden i note 4a og derfor ikke viser det lovede Giotto-maleri af Lazarus' opvækkelse.

Til gengæld kan man godt blive lidt træt af sproget. Ikke alene bliver de samme vendinger gentaget i det uendelige (jf. ovenfor), Engberg-Pedersen har også en sjov måde at sniksnakke med sig selv og tale (ned) til sin læser på – med massevis af unødvendige retoriske spørgsmål og svar (hvad? svar: ... nej! ja! nuvel!). Indimellem virker det næsten for enfoldigt. Som når han på s. 175 skriver: ”Man spørger uvilkårligt: Lever Gud selv ikke i himlen og kun dér?” – og umiddelbart efter forsikrer sin læser og sig selv om, at det faktisk giver mening at forestille sig, at Gud *kan* være andre steder end i himlen – nemlig som *pneuma*!

Engberg-Pedersen slutter for præstelæsernes skyld sin bog af med en række bud på, hvordan man skal(!) prædike over Johannesevangeliet. Her fremhæver han bl.a., at vi kan ”beundre den kolossale kraft, hvormed Johannes udarbejder, *hvem Jesus dybest set var ...*”, at man vanskeligt kan ”undgå at blive fascineret af den meget differentierede måde, hvorpå Johannes taler om troen på Jesus ...”, og at det er ”vanskeligt ikke at blive berørt af tanken om en fuldstændig – af *pneuma*'en frembragt – forståelse af Jesus ... Vi kan selvfølgelig (påstår jeg uden videre) ikke forstå *pneuma*'en her i den konkrete, kosmologiske betydning, den har hos Johannes. Men vi kan forstå selve tanken om en ’kognitiv omvæltning’, der betyder fast og sikker overbevisning om fx Jesus' betydning [sic!]. Og vi kan forstå, at en sådan omvæltning også direkte må medføre en anden måde at leve på – uanset, om vi nu selv kan (og

vil) følge med eller ej". Vi kan ikke direkte "overtage Johannes' egen verdensforståelse ...". Men vi kan "forsøge at leve os ind i denne verdensforståelse og se, hvordan der ser ud *inde i den eller inde fra den*" (s. 225f.).

I sit forord har Engberg-Pedersen allerede om brugen af Johannesevangeliet som prædikentekst skrevet: "Hvad præsterne så derefter [efter at have læst Engberg-Pedersens læsning af evangeliet] vil bruge dette til i deres prædiken, er deres egen sag, ikke min" (s. 7). Og det er måske en udmærket konstatering. Efter min mening er der nemlig ikke så meget *prædikenvejledning* at hente i den rent æstetiske beundring for evangeliets kvaliteter, som Engberg-Pedersen slår til lyd for i slutningen af bogen. At *prædike* handler om i en eller anden forstand at tage tekstens budskab til sig som *forpligtende* for en selv og andre. Som et budskab, der både rammer (overrasker, giver håb til, trøster mm.) en selv og tilhørerne og siger noget afgørende om Gud og verden og det at være menneske i den. Her kan beundring, fascination, rørelse og historisk indlevelse kun være et skridt på vejen.

Under alle omstændigheder er det at gøre sig umage for at forstå de tekster, der skal prædikes over, en forudsætning for at kunne skrive og holde en god prædiken. Og til det formål er Troels Engberg-Pedersens tolkning af Johannesevangeliet et rigtig godt hjælpemiddel.